

АНАЛІТИЧНИЙ ЗВІТ

за результатами опитування методом
телефонного інтерв'ю (САТІ) в містах
Київ, Львів, Одеса, Дніпро

Зміст

Методологія	3
I. Особливості прояву національної ідентичності українців: регіональний контекст	5
II. Специфіка сприйняття комеморативних практик українцями в розрізі регіонального порівняння.....	13
III. Ставлення мешканців Києва, Львова, Одеси, Дніпра до діяльності Українського інституту національної пам'яті	30
Загальні висновки	33

Методологія

Компанія «Оперативна соціологія» на замовлення Українського інституту національної пам'яті, починаючи з 2023 року, проводить соціологічне дослідження з метою з'ясування рівня обізнаності громадян України щодо історії країни, а також їхнього ставлення до подій і постатей історії України та державної політики у сфері відновлення і збереження національної пам'яті.

Соціологічне дослідження, проведене в липні – вересні 2024 року, було реалізоване у **два етапи**.

I етап – проведення загальнонаціонального репрезентативного опитування методом телефонного інтерв'ю (САТІ).

Географія дослідження: вся Україна (окрім території, тимчасово непідконтрольної уряду України).

Вибіркова сукупність кількісного дослідження є репрезентативною для дорослого населення України (віком від 18 років) за основними соціально-демографічними характеристиками (статтю, віком, типом населеного пункту) та регіональним розподілом.

Розмір вибіркової сукупності – 2 004 респонденти, похибка вибірки становила:

- для показників, близьких до 50%, – 2,2% (2,19%);
- для показників, близьких до 25% та 75%, – 1,9% (1,89%);
- для показників, близьких до 5% та 95%, – 1% (0,95%);
- для показників, близьких до 1% та 99%, – 0,4% (0,44%).

II етап – проведення репрезентативного опитування методом телефонного інтерв'ю (САТІ).

Географія дослідження: Київ, Львів, Дніпро, Одеса.

Вибіркова сукупність кількісного дослідження є репрезентативною для дорослого населення України (віком від 18 років) за основними соціально-демографічними характеристиками (статтю, віком, типом населеного пункту) і регіональним розподілом.

Розмір вибіркової сукупності: 1 499 респондентів.

Розподіл за містами: 250 респондентів у кожному місті (Києві, Одесі, Львові, Дніпрі).

До запланованої кількісної квоти додавались анкети респондентів із загальнонаціонального дослідження за фільтром «проживання в обраних містах»:

	Кількість опитаних (n)	Статистична похибка з імовірністю 0,95			
		Для показників, близьких до 50%	Для показників, близьких до 25% та 75%	Для показників в, близьких до 5% та 95%	Для показників в, близьких до 1% та 99%
Київ	543	4,2%	3,6%	1,80%	0,8%
Дніпро	327	5,4%	4,6%	2,3%	1,0%
Львів	319	5,4%	4,7%	2,3%	1,0%
Одеса	310	5,5%	4,8%	2,4%	1,1%

Результати дослідження описані в межах їхнього розподілу на **три змістові блоки**:

- I. Особливості прояву національної ідентичності українців: регіональний контекст.
- II. Специфіка сприйняття комеморативних практик українцями в розрізі регіонального порівняння.
- III. Ставлення мешканців Києва, Львова, Одеси, Дніпра до діяльності Українського інституту національної пам'яті.

I. Особливості прояву національної ідентичності українців: регіональний контекст

Вважаємо доцільним у межах аналізу показників, отриманих у результаті проведення II етапу дослідження, акцентувати саме найбільш відмінні регіональні особливості у відповідях, оскільки аналіз загальних результатів був проведений у межах звіту за I етапом.

Фіксуємо різницю в оцінці ставлення жителів різних регіонів України до постатей із різних історичних періодів. Припускаємо, що це може бути ознакою відсутності цілісності та єдності національної ідеї. У процесі просвітницько-ідеологічної роботи варто приділити особливу увагу максимальній уніфікованості сприйняття минулого в тих моментах, де це можливо, і зробити акцент на спільності нашого теперішнього – спільному ворогу, спільному горі, спільних емоціях.

Підтверджуємо наші припущення такими особливостями.

1. Незважаючи на те, що в країні третій рік поспіль триває війна з росією, досі спостерігаємо значну різницю в ставленні українців до постатей російської політики та культури в регіональному розрізі.

Найпомітнішу різницю у відповідях за регіональним критерієм фіксуємо в ставленні до Катерини II та Олександра Пушкіна. Максимальна різниця в негативному ставленні до Катерини II становить **38,4%**, до Олександра Пушкіна – **30,3%**. При аналізі відповідей чітко прослідковуються **дві групи відповідей** зі значною різницею в показниках – жителі міст центрально-західного та південно-східного регіонів.

Таблиця 1

Охарактеризуйте, будь ласка, своє ставлення до таких історичних постатей.

(Оцініть від 1 до 5, де 1 – повністю негативно, 5 – повністю позитивно.
Потрібно зробити позначку в кожному рядку)

 Ставлення до Катерини II, % від респондентів				
	 Київ	 Дніпро	 Львів	 Одеса
Повністю негативне	64,6	44	82,4	45,2
Скоріше негативне	14,4	15	9,1	16,8
У чомусь негативне, у чомусь позитивне	12,3	20,8	4,7	20,6
Скоріше позитивне	1,8	6,4	0,9	6,1
Повністю позитивне	3,5	8	0,6	6,5
Не знаю такого / такої	1,3	1,8	0,3	1,3
Важко відповісти	2	3,7	1,6	3,5
Не хочу відповідати	0	0,3	0,3	0

 Ставлення до Олександра Пушкіна, % від респондентів				
	Київ	Дніпро	Львів	Одеса
Повністю негативне	38,9	23,9	54,2	26,5
Скоріше негативне	22,3	18,7	20,4	13,3
У чомусь негативне, у чомусь позитивне	19,5	21,1	14,7	28,8
Скоріше позитивне	7,4	12,8	4,7	11
Повністю позитивне	7,4	19,6	2,8	17,2
Не знаю такого / такої	2,2	1,8	1,9	0,6
Важко відповісти	2,4	1,8	0,9	2,6
Не хочу відповідати	0	0,3	0,3	0

2. Невизначену позицію спостерігаємо стосовно діячів російської культури українського походження – Михайла Булгакова та Миколи Гоголя. Найвищий рівень негативного ставлення до цих постатей демонструють львів'яни (42% та 13,2% відповідно), а позитивного – дніпряни (21,7% та 36,5% відповідно), що може свідчити про різну міру асоціювання цих діячів з українською або російською культурою в різних регіонах.

Таблиця 2

Охарактеризуйте, будь ласка, своє ставлення до таких історичних постатей. (Оцініть від 1 до 5, де 1 – повністю негативно, 5 – повністю позитивно. Потрібно зробити позначку в кожному рядку)				
 Ставлення до Михайла Булгакова, % від респондентів				
				
	Київ	Дніпро	Львів	Одеса
Повністю негативне	22	17,4	42	19
Скоріше негативне	20,1	15,3	22,6	12,6
У чомусь негативне, у чомусь позитивне	27,3	22,9	21,6	23,2
Скоріше позитивне	15,1	17,1	7,2	18,7
Повністю позитивне	12,5	21,7	2,5	20
Не знаю такого / такої	0,4	2,4	2,8	1,6
Важко відповісти	2,6	2,8	1,3	4,8
Не хочу відповідати	0	0,3	0	0
 Ставлення до Миколи Гоголя, % від респондентів				
	Київ	Дніпро	Львів	Одеса
Повністю негативне	6,3	4,3	13,2	6,1
Скоріше негативне	11,4	7,4	15,1	8,7
У чомусь негативне, у чомусь позитивне	30,1	21,8	31,1	24,6

Скоріше позитивне	24,7	27,9	25,5	29,8
Повністю позитивне	25,5	36,5	13,5	26,5
Не знаю такого / такої	0,6	0,9	0,6	1
Важко відповісти	1,5	0,9	0,9	3,2
Не хочу відповідати	0	0,3	0	0

3. Найменш упізнаваними з переліку запропонованих у 2024 році є постаті радянських військових діячів **Миколи Ватутіна** та **Івана Кожедуба**. Найнижчий рівень поінформованості стосовно діяльності та особи Миколи Ватутіна демонструють у Дніпрі та Одесі (36% і 30% відповідно). Рівень упізнаваності та позитивного ставлення до українського радянського військового Івана Кожедуба вищий, ніж до Миколи Ватутіна.

Таблиця 3

Охарактеризуйте, будь ласка, своє ставлення до таких історичних постатей. (Оцініть від 1 до 5, де 1 — повністю негативно, 5 — повністю позитивно. Потрібно зробити позначку в кожному рядку)				
	Ставлення до Миколи Ватутіна, % від респондентів			
				
	Київ	Дніпро	Львів	Одеса
Повністю негативне	29,7	17,5	48,4	10,6
Скоріше негативне	17,7	9,8	12,9	10,6
У чомусь негативне, у чомусь позитивне	18,4	14,5	10,1	17,7
Скоріше позитивне	9,2	8,9	4,1	12,9
Повністю позитивне	5	8,6	0,6	8,7
Не знаю такого / такої	13,6	36	19,5	30
Важко відповісти	6,1	4,3	4,1	9,4
Не хочу відповідати	0	0,3	0,3	0

Ставлення до Івана Кожедуба,
% від респондентів

	 Київ	 Дніпро	 Львів	 Одеса
Повністю негативне	1,5	2,8	6,3	2,3
Скоріше негативне	7,6	3,7	5,7	1,3
У чомусь негативне, у чомусь позитивне	14,9	15	19,8	15,5
Скоріше позитивне	23,4	21,2	24,5	17,8
Повністю позитивне	31,1	31,6	19,8	34,6
Не знаю такого / такої	17,5	21,2	19,8	18,4
Важко відповісти	4,1	4,3	4,1	10
Не хочу відповідати	0	0,3	0	0

4. Фіксуємо різницю в ставленні до представників українського національно-визвольного руху, яка полягає у вищих показниках позитивної оцінки серед представників центрально-західного регіону. Найвищий рівень позитивного ставлення спостерігаємо до постаті Степана Бандери (мешканці м. Львів – 72,4%).

Найбільшу різницю у відповідях у географічному розрізі прослідковуємо стосовно ставлення до постаті Євгена Коновальця, яка перевищує 44%, якщо порівнювати відповіді львів'ян із відповідями дніпрян та одеситів.

Таблиця 4

Охарактеризуйте, будь ласка, своє ставлення до таких історичних постатей.

(Оцініть від 1 до 5, де 1 — повністю негативно, 5 — повністю позитивно.
Потрібно зробити позначку в кожному рядку)

Ставлення до Симона Петлюри,
% від респондентів

				
	Київ	Дніпро	Львів	Одеса
Повністю негативне	4,1	7	0,9	10
Скоріше негативне	4,8	8	0,9	8,1
У чомусь негативне, у чомусь позитивне	19,7	24,8	13,5	21,6
Скоріше позитивне	31,5	24,5	33,5	26,8
Повністю позитивне	35,8	27,5	47,6	24,8
Не знаю такого / такої	0,9	3,4	0,9	2,6
Важко відповісти	3,1	4,6	2,5	6,1
Не хочу відповідати	0	0,3	0	0

Ставлення до Євгена Коновальця,
% від респондентів

	Київ	Дніпро	Львів	Одеса
Повністю негативне	1,8	3,4	0,3	4,8
Скоріше негативне	3,5	3,1	0,9	1,6
У чомусь негативне, у чомусь позитивне	8,7	10,4	7,5	8,7
Скоріше позитивне	21,2	10,4	20,4	17,4
Повністю позитивне	31,4	22	66,1	17,7
Не знаю такого / такої	28,8	47,1	3,8	43,9
Важко відповісти	4,4	3,4	0,9	5,8
Не хочу відповідати	0,2	0,3	0	0

	Ставлення до Степана Бандери, % від респондентів			
	 Київ	 Дніпро	 Львів	 Одеса
Повністю негативне	4,6	11,9	1,9	11,3
Скоріше негативне	3,9	4,6	0,6	5,5
У чомусь негативне, у чомусь позитивне	14	10,1	4,7	13,9
Скоріше позитивне	23,2	25,1	20,4	21,9
Повністю позитивне	52,7	45,9	72,4	45,5
Не знаю такого / такої	0,4	0,6	0	0
Важко відповісти	1,3	1,5	0	1,9
Не хочу відповідати	0	0,3	0	0

Щодо ставлення до історичної спадщини міста в процесі регіонального порівняння виявлено дві лінії:

- 1. Пріоритетність сучасних подій як приводів для гордості** – історія опору і визволення від рашистів під час сучасної російсько-української війни, що більш характерно для киян (28,6%) та одеситів (22,3%).
- 2. Пріоритетність подій минулого як приводів для гордості** – дніпряни найбільше пишаються історією козацьких часів (27,6%), львів'яни – участю мешканців міста в українському визвольному русі ХХ століття (19,4%) (Таблиця 5).

Стосовно подій сучасної російсько-української війни спостерігаємо таку особливість: у регіональному порівнянні найменше їх вважають приводом для гордості львів'яни – 11,3%, найбільше цією сторінкою пишаються кияни – 28,6%.

На подібну різницю сприйняття могли вплинути **такі фактори**:

- 1. Особливості перебігу військових дій на початку війни** – частина Київської області перебувала під окупацією, можна сказати, що кияни бачили війну на власні очі, а не читали про неї з новин. До цього

додається важливість конструктивів «оборона Києва», «столиця вистояла» і подібних. Тому має місце різниця в сприйнятті.

2. Максимальна географічна віддаленість Львова від сучасної зони бойових дій.

Таблиця 5

Якою сторінкою минулого вашого міста / регіону ви пишаєтеся найбільше? % від респондентів				
	 Київ	 Дніпро	 Львів	 Одеса
Археологічна спадщина	17,7	6,7	16	18,4
Історія козацьких часів	10,3	27,6	1,9	12,6
Розвиток міста / регіону в період Російської (Австро-Угорської) імперії	0,9	1,8	11	3,9
Історія міста / регіону в часи Української революції 1917–1921 років	2	1,5	5,6	1,9
Історія опору і вигнання нацистів під час Другої світової війни	4,8	4	4,4	12,6
Індустріальний розвиток міста / регіону в період Радянського Союзу	2,8	16,6	2,2	3,9
Участь мешканців міста / регіону в українському визвольному русі ХХ століття	3	0,9	19,4	1
Історія міста / регіону в роки незалежності України	10,1	8,6	12,5	5,5
Історія опору і визволення від рашистів під час сучасної російсько-української війни	28,6	17,2	11,3	22,3
Жодною	3,9	3,7	2,8	5,5
Важко відповісти	7,4	0	0	0
Інше	8,5	11,3	12,9	12,6

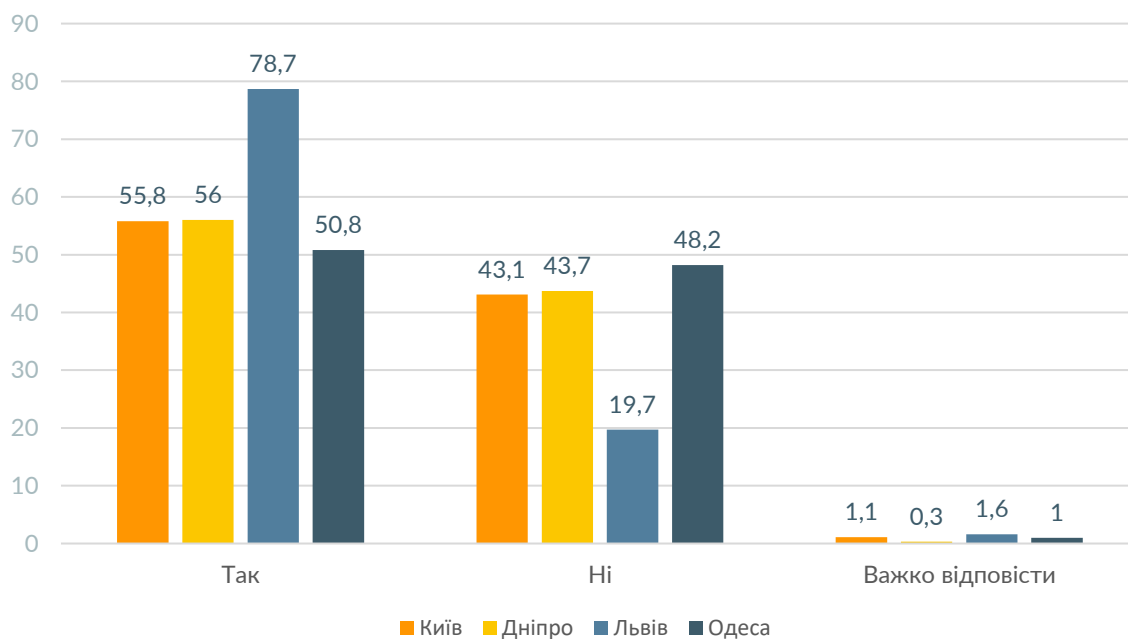
II. Специфіка сприйняття комеморативних практик українцями в розрізі регіонального порівняння

1. Щодо щорічних вшанувань пам'яті жертв Голодомору 1932–1933 років у четверту суботу листопада максимальний рівень залученості спостерігаємо серед львів'ян – 78,7%.

Цей показник відрізняється від відповідей респондентів з інших міст, що може свідчити про різницю в ставленні до культурної спадщини та способів сприйняття комеморативних практик. Але виявлення цих особливостей потребує проведення додаткового якісного дослідження.

Таблиця 6

**Чи берете ви участь у щорічних вшануваннях пам'яті жертв голодомору 1932–1933 років у четверту суботу листопада?
(Оберіть один варіант відповіді)
% від респондентів**

Найпопулярнішою формою вшанування пам'яті жертв голодоморів залишається **практика запалювання свічки у вікні в День пам'яті жертв голодоморів**. Найвагоміше місце ця практика займає в календарно-обрядовому житті львів'ян – **71,5%**, найменш представлена вона серед одеситів – **38,1%**.

Таблиця 7

У якій формі ви долучалися до вшанування пам'яті жертв Голодомору 1932–1933 років? (Можете обрати декілька варіантів відповіді) % від респондентів				
	 Київ	 Дніпро	 Львів	 Одеса
Запалюю свічку у вікні в День пам'яті жертв голодоморів	47,1	44,6	71,5	38,1
Беру участь у громадських заходах (реквіємі, ході, мітингу, вечорі пам'яті тощо)	8,8	10,1	21,8	10
Допомагав / допомагала встановити пам'ятник, меморіальну дошку в моєму населеному пункті	1,5	1,5	3,1	0,6
Організовував / організовувала (організую) заходи, тематичні виставки, присвячені тим подіям	2,8	3,1	4,4	2,6
Писав / писала (пишу) матеріали, спогади в соціальних мережах або медіа	4,4	5,5	10,7	4,5
Відвідую місця пам'яті	16	11,9	18,8	11
Відвідую тематичні виставки, освітні програми, присвячені тим подіям	9,6	10,7	17,6	7,4
Інше	1,8	2,4	1,9	2,3
Не брав / не брала участі	1,1	1,5	0	1,9
<i>Важко відповісти</i>	0,2	0,3	0	0,3
<i>Не хочу відповідати</i>	0	56	0	50,6

2. Після аналізу ставлення українців до пам'ятників, пов'язаних із Другою світовою війною, встановлених у радянський час, виявлено такі особливості з урахуванням регіонального контексту:

- Відсутність єдиної сформованої версії стосовно необхідного механізму дій, оскільки лідирує ситуативний підхід щодо цих комеморативних практик, який полягає в тому, що потрібно ухвалювати рішення з огляду на історію, вигляд конкретного пам'ятника й те, на честь кого він встановлений. Найбільше підтримують подібну практику кияни (44%), найменше – одесити (27,7%).
- Серед мешканців м. Одеса лідирує думка стосовно доцільності вилучення з пам'ятників тільки ключової радянської символіки (серпів і молотів, зображень орденів і медалей, пропагандистських написів) – 31,6%.
- Найбільше підтримують декомунізаційну політику львів'яни, оскільки 29,5% підтримали думку стосовно необхідності демонтувати всі пам'ятники, що розташовані не на території музеїв чи кладовищ, як частину радянської / російської пропаганди.

Таблиця 8

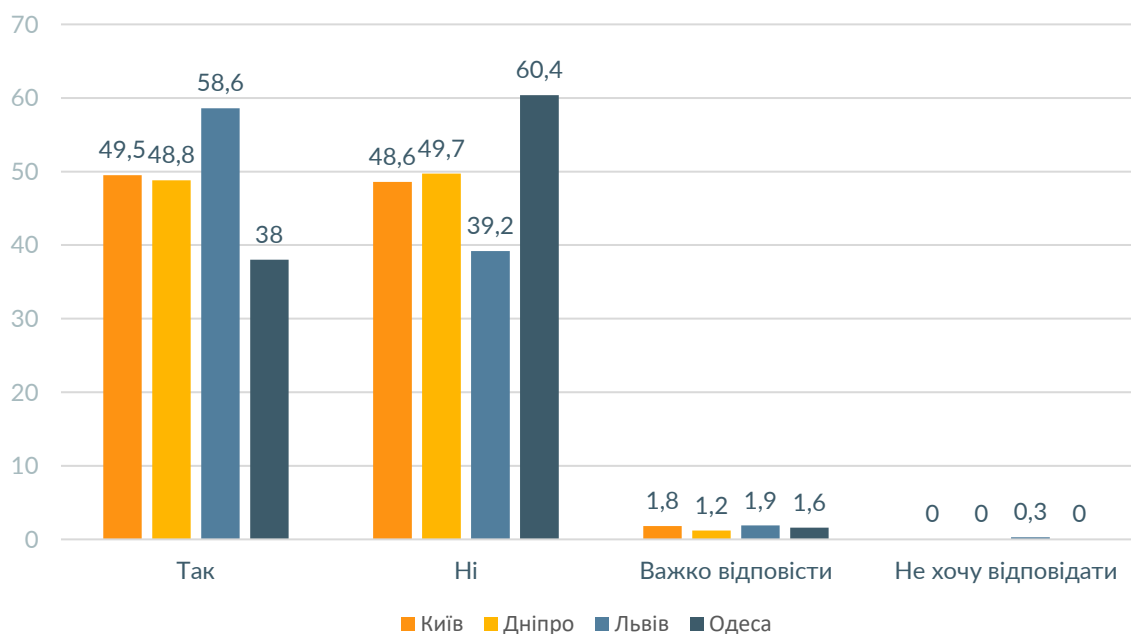
Як, на вашу думку, потрібно вчинити з пам'ятниками, пов'язаними з Другою світовою війною, що були встановлені в Україні в радянський час? (Можете обрати декілька варіантів відповіді) % від респондентів				
	 Київ	 Дніпро	 Львів	 Одеса
Залишити як є, це частина нашої історії	18,8	29,4	5,3	29,4
Залишити лише ті, під якими є поховання	12,5	16,8	13,2	14,8
Забрати з пам'ятників тільки ключові радянські символи (серпи й молоти, зображення орденів і медалей, пропагандистські написи), а все інше залишити	23,9	25,1	25,1	31,6
Демонтувати всі, що не на території музеїв чи кладовищ, як частину радянської / російської пропаганди	14,7	11	29,5	13,2
Потрібно ухвалювати рішення з огляду на історію, вигляд конкретного пам'ятника й те, на честь кого він встановлений	44	35,5	37	27,7
Мені байдуже	1,1	0,9	0,9	1
Інше	6,3	4	11,9	8,7
<i>Важко відповісти</i>	0,7	2,1	1,9	1,3
<i>Не хочу відповідати</i>	0	0	0	0

3. Максимальний рівень участі в щорічному вшануванні пам'яті Героїв Небесної Сотні спостерігаємо серед львів'ян – **58,6%**. Незважаючи на те, що епіцентром усіх подій було місто Київ, тільки **49,5%** киян беруть участь у щорічному вшануванні пам'яті Героїв Небесної Сотні. Це може свідчити про те, що такі практики мають загальнонаціональне значення й не обмежені локально.

Таблиця 9

Чи берете ви участь у щорічному вшануванні пам'яті Героїв Небесної Сотні?				
% від респондентів				
	Київ	Дніпро	Львів	Одеса
Так	49,5	48,8	58,6	38
Ні	48,6	49,7	39,2	60,4
Важко відповісти	1,8	1,2	1,9	1,6
Не хочу відповідати	0	0	0,3	0

4. Аналіз відповідей на спеціалізовані запитання, які стосувались локальних практик, дав змогу отримати такі результати.

Серед відповідей киян щодо певних практик комеморації, унікальних для Києва, виокремлені особливості:

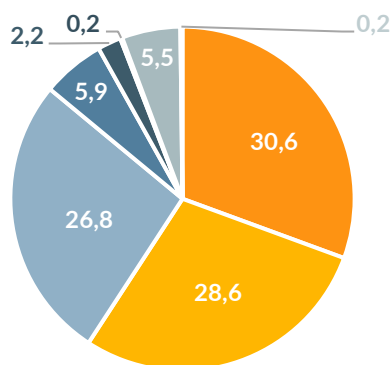
1. Фіксуємо відсутність єдності думок стосовно стихійного меморіалу із прапорців у пам'ять про полеглих захисників. Думки киян розділилися:
 - 30,6% вважають, що його потрібно зберегти, але запровадити чіткі правила;
 - 28,6% – що на Майдані недостатньо місця для належного вшанування пам'яті;
 - 26,8% – що він має залишатися в тій формі, у якій склався, це народна пам'ять.

Щоб можливо було прийти до суспільного консенсусу, потрібно пропрацювати одну з версій в інформаційному полі та провести активну просвітницьку роботу щодо цього. Такі дії будуть не зайвими, оскільки 5,9% киян взагалі не знають про цей меморіал.

Таблиця 10

На газоні на Майдані Незалежності виник стихійний меморіал із прапорців у пам'ять про полеглих захисників. Якою, на вашу думку, має бути подальша доля цього меморіалу? % від респондентів

- Його потрібно зберегти, але запровадити чіткі правила 30,6%
- На Майдані недостатньо місця для належного вшанування пам'яті 28,6%
- Він має залишатися в тій формі, у якій склався, це народна пам'ять 26,8%
- Я нічого не знаю про цей меморіал 5,9%
- Майдан Незалежності – це місце для відпочинку, а не для меморіалу 2,2%
- Такі меморіали взагалі не потрібні 0,2%
- Важко відповісти 5,5%
- Не хочу відповідати 0,2%

2. Щодо музею Булгакова в Києві після визнання об'єктів, присвячених російському письменнику, символікою російської імперської політики, думки розділилися, проте більшість схиляється до збереження музею зі змінами. Так, **37,7%** вважають, що музей треба залишити, але перепрофілювати, змінивши його тематику, експозицію. Це може свідчити про те, що кияни визнають культурну цінність історичного об'єкта, але й розуміють доцільність його адаптації до сучасних українських реалій.

Таблиця 11

Експертна комісія Українського інституту національної пам'яті визнала об'єкти, присвячені російському письменнику Булгакову, символікою російської імперської політики. У зв'язку з цим як, на вашу думку, слід вчинити з музеєм Булгакова в Києві? % від респондентів

Його треба залишити, але перепрофілювати (змінити тематику, експозицію)	37,7
Залишити музей без змін	33,8
Його треба ліквідувати	9,8
Я не знаю про такий музей	7,1
Достатньо змінити назву музею	5,9
Важко відповісти	5,8

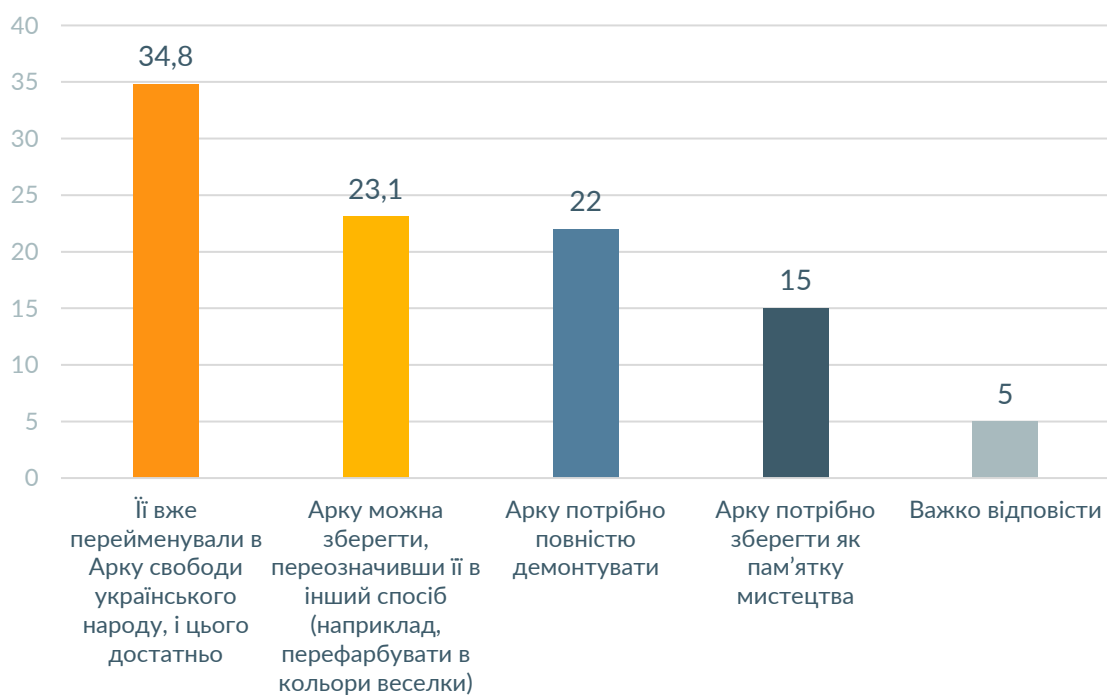

3. Арка дружби народів у Києві також визнана символікою російської імперської політики. Її перейменування на «Арку свободи українського народу» є достатнім заходом для третини киян (34,8%). У цілому мешканці Києва підтримують збереження цього історичного об'єкта (72,9%), але спостерігаємо відсутність єдності в підходах до його ідеологізації та візуалізації.

Таблиця 12

Експертна комісія Українського інституту національної пам'яті визнала Арку дружби народів символікою імперської політики. У зв'язку з цим яким, на вашу думку, має бути її майбутнє?

% від респондентів

4. Стосовно візуальних змін на щиті монумента «Батьківщина-Мати» в межах реалізації політики декомунізації у 2023 році спостерігаємо високий рівень поінформованості населення про ці зміни. Характерно, що високий рівень поінформованості продемонстрували не тільки кияни (97,6%), але й жителі інших міст. Це свідчить про загальнонаціональне значення монументу «Батьківщина-Мати» і важливість цих змін для українців (Таблиця 13).

Таблиця 13

Чи відомо вам, що у 2023 році в Києві на щиті монумента «Батьківщина-Мати» було змінено зображення герба СРСР на тризуб? % від респондентів				
	 Київ	 Дніпро	 Львів	 Одеса
Так	97,6	92,9	95,6	92,9
Щось чув / чула	0	0	0	0
Ні	2,2	7,1	4,4	6,8
Важко відповісти	0,2	0	0	0,3
Не хочу відповідати	0	0	0	0

Наші висновки стосовно важливості для українців візуальних змін на монументі підтверджуються високим рівнем абсолютної підтримки цих дій, який сягає понад 73%. У контексті регіонального порівняння виявлено такі особливості:

- найбільш консервативно до подібних змін поставилися **дніпряни та одесити** – понад 8% негативно оцінили подібні дії;
- найбільш рішуче налаштовані **львів'яни** – 9,7% вважають, що монумент потрібно було демонтувати.

Таблиця 14

Ставлення респондентів до зміни герба СРСР на тризуб на щиті монумента «Батьківщина-Мати», % від респондентів				
	 Київ	 Дніпро	 Львів	 Одеса
Цілком позитивно – наче так було завжди	75,1	73,4	74,8	75,8
Скоріше позитивно, але краще б залишили чистий щит	8,7	7,6	9,1	7,7
Негативно – це наша історія, і треба було залишити все так, як було	5,4	8,9	1,3	8,4
Взагалі вважаю, що монумент потрібно було демонтувати	6,6	2,4	9,7	4,5
Я нічого не знаю про цей монумент	0,2	3,7	1,6	2,6
<i>Важко відповісти</i>	4,1	4	3,5	1

Можна виокремити такі ключові маркери прояву національної ідентичності дніпрян:

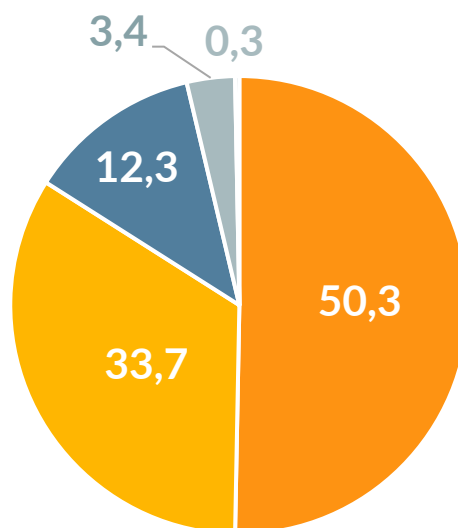

1. Кожен другий дніпрянин вважає, що питання щодо перенесення дати заснування міста на XVI–XVII століття зараз не на часі. Про потенційний успіх подібної пропозиції, але відтермінованої в часі, свідчать **33,7%** відповідей тих, хто підтримує перегляд дати заснування, оскільки історія міста починається саме з козацьких часів.

Таблиця 15

Дослідники доводять, що історія міста Дніпра ведеться від часів перших козацьких поселень. Як ви ставитеся до перенесення дати заснування міста на XVI–XVII століття?

% від респондентів

- Вважаю, що це питання не на часі
- Підтримую перегляд дати заснування, історія міста починається з козацьких часів
- Не вважаю за потрібне щось робити в передатуванні заснування міста
- Важко відповісти
- Не хочу відповідати

2. Специфіка сучасного сприйняття Дніпра його жителями полягає в його багатогранності. У першу чергу Дніпро асоціюється з українським форпостом на сході країни — **38,5%**. Другу сходинку в рейтингу асоціацій займає «місто космічної слави» — **16,5%**. Важливою особливістю, яка може свідчити про потребу періодичного діалогу з містянами на подібні теми, є той факт, що **15,3%** дніпрян не замислювались над цим питанням.

Таблиця 16

Чим для вас передусім сьогодні є місто Дніпро?
% від респондентів

Специфіка прояву національної свідомості львів'ян полягає в таких особливостях:

1. В інформаційному полі Львова тема деколонізації не достатньо культивована, оскільки 27,8% містян взагалі не замислювались над тим, чи має політика деколонізації поширюватися також на спадок Австро-Угорщини та Речі Посполитої (Таблиця 17).
2. У тих, хто вже сформував позицію з цього приводу, політика деколонізації асоціюється виключно з подоланням колоніального спадку російської імперії та радянського союзу – 33,1% (Таблиця 17).
3. Разом із тим фіксуємо запит на опрацювання польського спадку в контексті деколонізації, який підтвердили відповіді 11% львів'ян.

Таблиця 17

Чи має деколонізація поширюватися також на спадок Австро-Угорщини та Речі Посполитої (Польщі)? % від респондентів	
Ні, деколонізація має стосуватись лише подолання колоніального спадку російської імперії та радянського союзу	33,1
Не замислювався / не замислювалась над таким питанням	27,8
Так, цілком	12,6
Частково, ми маємо також осмислити і опрацювати польський спадок у контексті деколонізації	11
Частково, ми маємо також осмислити і опрацювати австро-угорський спадок у контексті деколонізації	5
Важко відповісти	10,1
Не хочу відповідати	0,3

- Львів'яни в першу чергу вважають своє місто багатокультурним (23,9%) і таким, яке виконує важливу місію (є столицею Галичини — 20,4%) (Таблиця 18).
- Варто звернути увагу й на те, що 11,3% містян вважають Львів містом, яке втрачає свою ідентичність. Цей аспект потребує окремої дослідницької уваги з використанням якісних методів.

Таблиця 18

Чим для вас передусім сьогодні є місто Львів?

% від респондентів

Серед відповідей мешканців м. Одеса щодо певних практик коменорації, унікальних для міста, виявлено такі особливості:

1. Майже половина одеситів підтримує ініціативу перенесення дати заснування міста на 1415 рік. Але існує велика ймовірність, що відтермінування цього питання може змінити загальну ситуацію, пов'язану з настроями, оскільки 32,8% одеситів вважають, що це питання не на часі.

Таблиця 19

Зараз активно обговорюється питання початків історії Одеси з 1415 року, коли вперше згадується фортеця / поселення Кочубіїв, на місці якого пізніше розвинулася Одеса. Як ви ставитеся до такого передаткування заснування міста?

% від респондентів

Підтримую перенесення дати заснування міста на 1415 рік	48,1
Не підтримую, місто було засноване в часи Катерини II в 1793 році	15,9
Вважаю, що це питання не на часі	32,8
Важко відповісти	3,2

2. У першу чергу містяни асоціюють Одесу саме з морем, думки розділилися тільки стосовно інтерпретацій – майже третина вважає місто українською фортецею на Чорному морі (27,5%), а інша частина (24,9%) має більш романтизовані асоціації – «перлина біля моря».

Таблиця 20

Чим для вас передусім сьогодні є місто Одеса?
% від респондентів

Українською фортецею на Чорному морі

3. Жителі м. Одеса демонструють невисокий рівень готовності до подальшого впровадження деколонізаційних практик. Це виражається в тому, що перейменування вулиць, названих на честь російських діячів, які народилися в м. Одеса, підтримує тільки третина містян. Найвищий рівень підтримки спостерігаємо щодо ініціативи перейменування вулиць, названих на честь Михайла Жванецького, – 30,2%.

Таблиця 21

Як ви ставитеся до перейменування в Одесі таких вулиць? (Оберіть один варіант відповіді в кожному рядку) % від респондентів					
	Позитивно, підтримую	Негативно, не підтримую	Мені байдуже	Важко відповісти	Не знаю, хто це такий
Ільфа і Петрова	26,2	51,8	14,6	5,2	2,3
Бабеля	25,6	48,9	14,9	3,9	6,8
Жванецького	30,2	53,2	11,4	4,2	1

III. Ставлення мешканців Києва, Львова, Одеси, Дніпра до діяльності Українського інституту національної пам'яті

Спостерігаємо кореляції між рівнем обізнаності українців щодо діяльності УІНП і регіоном проживання – найвищий рівень загальної обізнаності (повної та часткової) демонструють мешканці Львова і Києва (52,2% та 49,3% відповідно).

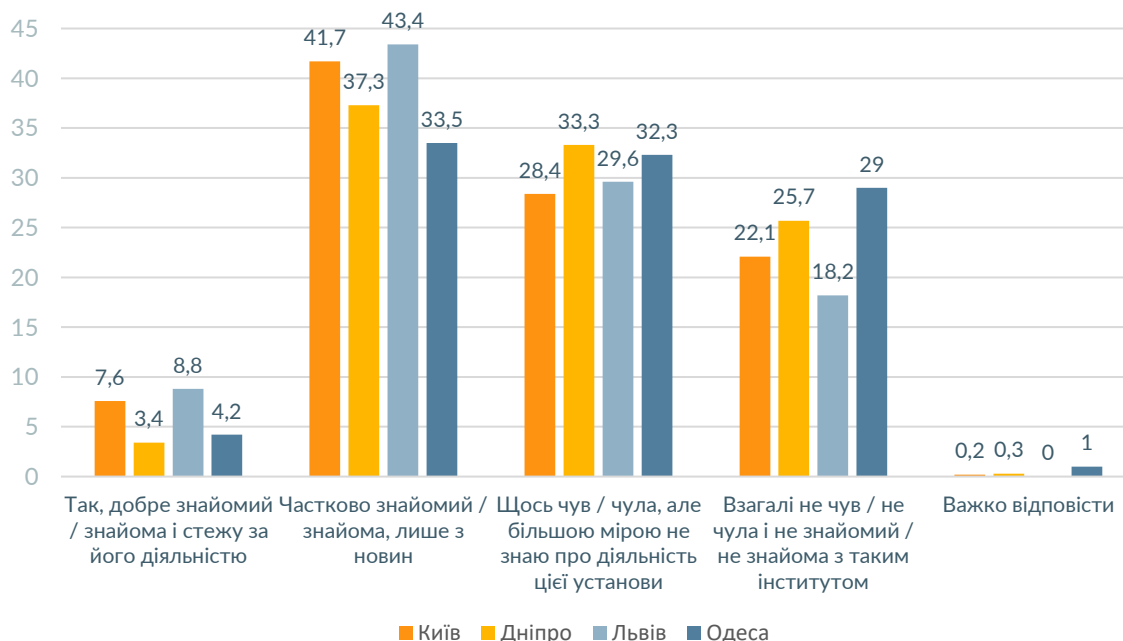
Найбільше уваги стосовно інформаційної та просвітницької політики варто зосередити в м. Одеса, оскільки саме серед одеситів найвищий відсоток тих, хто взагалі не чув про УІНП, – 29%.

Разом із тим потрібно зазначити, що показник відповідей стосовно високого рівня обізнаності в чотирьох містах не перевищує 10%.

Таблиця 22

Чи обізнані ви з діяльністю Українського інституту національної пам'яті (УІНП)?

(Оберіть один варіант відповіді)
% від респондентів

У рейтингу джерел, яким довіряють українці, УІНП займає лідируючі позиції (35,9%). Найвищий рівень довіри до інформації про минуле, що надходить від УІНП, демонструють львів'яни (50,2%), найнижчий — дніпряни (26,9%) (Таблиця 23).

За критерієм рівня довіри інформацію від УІНП перевершує тільки джерело експертної думки в особах науковців-істориків. Найбільше довіряють експертам саме жителі столиці — 63,2%.

Водночас потрібно зазначити такі *регіональні відмінності*:

- місцевим краєзнавцям та екскурсоводам більше довіряють кияни і львів'яни (32,6%);
- найвищий рівень довіри до інформації від Інституту історії НАН України демонструють львів'яни — 40,1%;
- блогерам і соціальним мережам як джерелам отримання інформації про минуле найменше довіряють дніпряни — 12,8%.

Таблиця 23

Яким джерелам інформації про історичне минуле ви довіряєте? (Можете обрати декілька варіантів відповіді) % від респондентів				
	 Київ	 Дніпро	 Львів	 Одеса
Вчені — історики, науковці	63,2	52	59,6	48,7
Український інститут національної пам'яті	37,2	26,9	50,2	29,4
Місцеві краєзнавці, екскурсоводи	32,6	27,8	32,6	24,8
Інститут історії НАН України	32	21,4	40,1	22,3
Блогери в соціальних мережах	19	12,8	16,9	17,4
Телебачення і радіо	15,1	15,6	18,5	14,2
Шкільна програма (вчителі)	12,2	16,2	16,6	13,9
Інше	5,5	6,7	4,1	9
Важко відповісти	4,1	8,6	5	8,1
Не хочу відповідати	0,2	0	0	0

Прослідковуємо кореляцію – чим вищий загальний рівень обізнаності щодо діяльності УІНП, тим вищий рівень поінформованості українців стосовно існування сайту УІНП і його сторінок у соціальних мережах. У зв'язку з цим фіксуємо такі особливості:

- найнижчий рівень поінформованості щодо існування сайту УІНП демонструють дніпряни та одесити (65,4% та 64,1% респондентів нічого про нього не відомо);
- найнижчий рівень зацікавленості та активності щодо відвідування сайту УІНП демонструють кияни (28,8% відомо про нього, але вони не відстежують інформацію там);
- сумарний відсоток відвідування сайту сягає трішки вищих показників, ніж відвідування сторінки, але при цьому він залишається низьким і не перевищує позначку 7%.

Таблиця 24

Чи відомо вам щось про сайт та/або сторінки в соціальних мережах Українського інституту національної пам'яті (УІНП)? % від респондентів				
	 Київ	 Дніпро	 Львів	 Одеса
Так, отримую звідти інформацію	3,1	2,8	6,6	3,6
Заходив / заходила лише на сайт	6,1	4,6	6,3	4,5
Стежу за сторінкою/-ами УІНП у соцмережах	3,9	4,3	5	4,2
Відомо, але не відстежував / не відстежувала інформацію там	28,8	22,3	26,6	22,3
Нічого не відомо	57,7	65,4	54,5	64,1
Важко відповісти	0,4	0,6	0,9	1,3

Загальні висновки

1. Аналіз результатів дослідження посприяв виявленню **суттєвих регіональних відмінностей у сприйнятті історичних і культурних постатей, у ставленні до історичної спадщини міст і її функціонального навантаження**, що може свідчити про недостатню цілісність та єдність національної ідеї. Це проявляється в таких особливостях:

- **різниця в ставленні до російських історичних постатей** є найбільш помітною. Негативне ставлення до фігур Катерини II та Олександра Пушкіна виявляється значно більш вираженим у центрально-західному регіоні, ніж у південно-східному. Ця різниця може бути зумовлена історичним контекстом, зокрема впливом радянської спадщини, відмінностями в історичному досвіді регіонів і сучасним політичним дискурсом;
- **невизначене ставлення до російських діячів українського походження** (Михайла Булгакова та Миколи Гоголя) вказує на те, що ці постаті є своєрідним «полем битви» для національної ідентичності. Відсутність чіткого консенсусу щодо цих осіб може свідчити про складність питання національної ідентичності в умовах тривалої історичної взаємодії з росією;
- **різниця в сприйнятті українських національно-визвольних діячів**, зокрема Степана Бандери та Євгена Коновальця, може свідчити про регіональний розподіл між областями України;
- **відмінності в ставленні до історичної спадщини міст** також свідчать про те, що регіональний фактор суттєво впливає на сприйняття історії. Для киян та одеситів більше значення мають сучасні події, зокрема опір російській агресії, для дніпрян і львів'ян події минулого становлять більшу культурну цінність.

Разом із тим виявлені певні консолідуючі механізми у вигляді низького рівня впізнаваності радянських військових діячів (Миколи Ватутіна та Івана Кожедуба). Це може свідчити про те, що радянська спадщина поступово втрачає свою актуальність і значущість для сучасного українського суспільства. Це відображає тенденцію до переосмислення історії та відходу від радянських наративів у процесі формування нової національної ідентичності.

2. Комеморативні практики, історичні постаті та події сприймаються по-різному в різних регіонах України. Це зумовлене як історичними особливостями кожного міста, так і сучасними подіями, які формують специфічну національну ідентичність у кожному регіоні. Хоча виявлено **тенденцію до переосмислення та деколонізації історичної спадщини, підходи до цього процесу залишаються неоднорідними.**

Але подібна неоднорідність підходів може свідчити й про те, що українці дотримуються **стратегії «відповідального пам'ятання»**, для них дійсно важливий пошук критеріїв для вибору подій, які потрібно запам'ятовувати, яке забарвлення надавати тим чи іншим подіям у своїй пам'яті, як це візуалізувати та ритуалізувати.

3. Діяльність Українського інституту національної пам'яті поки що недостатньо відома широкому загалу, особливо в певних містах, таких як Одеса та Дніпро. Хоча УІНП займає одне з лідируючих місць серед джерел, яким довіряють українці, усе ж таки **рівень його впізнаваності та довіри значною мірою залежить від регіональної специфіки.**

Для підвищення рівня обізнаності та довіри до діяльності УІНП важливо активізувати просвітницьку діяльність у регіонах із низьким рівнем знання про Інститут, розширити присутність у цифровому просторі, а також сприяти популяризації історичних знань через співпрацю з науковцями, краєзнавцями та експертами. Це дасть змогу підвищити рівень обізнаності громадян про національну історію, сприятиме формуванню єдиного історичного нарративу та розвитку національної ідентичності українців.